

NEMES NAGY ÁGNES, A HEGYI KÖLTŐNŐ

1922–1991

Energikusan elhárítaná, hogy a gyász személyességével szóljon az ember a halál, a szenvedés, a hiány és a veszteség személyéhez kötődő fájdalomról. Mert Nemes Nagy Ágnes a személyest visszafogó, komprimált *érettség* embere, asszonya volt a magyar irodalomban.

SZÁRAZVILLÁM. NAPFORDULÓ. KÖZÖTT. EKHNÁTON-CIKLUS. A LOVAK ÉS AZ ANGYALOK. METSZETEK. 64 HATTYÚ. A HEGYI KÖLTŐ. LÁTKÉP GESZTENYEFÁVAL. A FÖLD EMLÉKEI. A VERS MÉRTANA. Arany és Babits, Rilke és József Attila. – Teljes életmű ez, nem terjedelmében, hanem kimagasló intenzitásában, nagyszabású tömörségében. A mű sűrített, tömör alakzata nem független az alkat mifelénk szokatlan érettségétől. Pedig nagyon is ellentétes szférák, erők és ellenerők ötvöződnek itt egybe. Elementáris, szenvedélyes csodálkozás és aggályosan pontos, végigvitt tanulás ütközik és találkozik benne, az anyag, a konkrétum iránti hűség és a szinte természettudományos hűvösség feszülten szembesül az éles, metafizikai érdekltség világváival. Költészetének és esszéisztikájának szervesen egyöntetű mivolta talán a megérés, a folytonos tisztázás és a bátor, csendközeli önismeret folyamatának és kötelességének köszönhető. Egész hangvételt, azt az összetéveszthetetlen intonációt valami *darabosan égi*, valami *érzékletes túliság* járta át: a fenti, a hegyi létezés súlyos anyagszerűségének paradoxona. Babits lírájának, magatartásának hegyi jellegéről írva csaknem önmagáról is portrét rajzolt önkéntelenül: „*Bizonyos költőalkatok olyan hevesen sodródnak fölfelé, mintha ellenirányú tömegvonzás kapná fel őket, mintha egy folyó, valahol a föld egy nincs-kontinensén, talán a Herkules oszlopain túl, hirtelen kiemelkedne medréből, és úgy, ahogy van, cseppfolyós állapotban, felfelé kezdene folyni a levegőbe. Mióta tudjuk, hogy a tömegvonzás viszonylat, égi-test-közi egyensúly, ezt a nem szűnő, meg-megisméllődő árapály jelenséget a szellem országában is törvényszerűnek tarthatjuk. Ez az el-, ki-, fölfelé szakadás – hogy úgy mondjam – csillagászati és emberi egyensúlyunk egyik jele, biztosítéka. Éppúgy eltagadhatatlan, mint röghözkötöttségünk...*”

Nemes Nagy Ágnes életművének, hangjának különös érettsége nemcsak az írói alkatot, nemcsak a magasrendű szakértelmet, hanem az egész szellemi magatartást jellemzi. Ez az a bizonyos, sokszor, sokfelől – olykor közeliektől is meglepetés-szerűen – kikezdett *függetlenség*. Nem a „sehova sem tartozás” sebzett és rejtett gögje volt ez, hanem éretten végiggondolt *risztázása* annak, hogy a szakértelmen alapuló szinte kegyelmi csúcsteljesítmények, valódi bravúrok a radikális másképpen látással is összefüggenek, s hogy meg kell keresni a szellemi önállóságnak az útjait, amelyek senki, senkik által nem kisajátíthatók. Azok az olykor irracionális, méltatlan indulatok, amelyek körülötte kavarogtak, mintha elemi érdekből arra törtek volna, hogy bebizonyítsák: nincs ott út, s hogy ez az, ami nem lehetséges. Közvetve azonban éppen arra mutattak, hogy van és lehetséges ilyen út. A félreértés, miszerint apolitikus lett volna, éppen azt világította meg, mennyire politikus is, de mennyire *másképpen* az. „A legnagyobb, legélesebb eltérés a szokásostól nem az, amikor környezetünkkel ellentétes véleményt állítunk, hanem amikor másról állítunk valamit. Amikor nem szegődünk az adott alternatívák egyik oldalára sem, hanem más problémásort ragadunk meg a világból, amikor képesek vagyunk túllépni az adott magatartások választékán egy másik szemlélet látóhatára felé.” Talán ez az „egészen más” volt a kihívó és szembesítő a világ és akár saját maga számára is, ami lényének oly szerves részévé tette legendás haragját, már-már archaikus, de sohasem formátlan dühét. Szenvedélyesen érdekelte, hogy miként élhet meg erő hatalom nélkül ezen a földön, és világosan érzékelte, hogy ez a mindenkori politika problémája is, beleértve a szakmait. Mégis, mindezen túl – úgy érzem –, a meg-megújuló érettség, a felelet nélküli, mégis vakító kérdések, a világos sejtelem költészete az övé, amely éppen az önmagunkkal, a személlyel szembeni puritanizmusból nyeri sűrűségét és erejét: csodálkozás és tanulás véget nem érő hűségét. Amit s ahogyan a FÁK-ban mondott: „Tanulni kell. A téli fákat. / Ahogyan talpig zúzmarások. / Mozdíthatatlan függönyök. // Meg kell tanulni azt a sávot, / hol a kristály már füstölög, / és ködbe úszik át a fa, / akár a test emlékezetbe. // És a folyót a fák mögött, / vadhacsa néma szárnyait, / s a vakfehér, két éjszakát, / amelyben csuklyás tárgyak állnak, / meg kell tanulni itt a fák / kimondhatatlan tetteit.”

Balassa Péter